

muzeum

[<< Powrót](#)

We wrześniu 2016 roku ze struktury Muzeum Podlaskiego w Białymstoku wyłączone zostały Dział Etnografii i Białostockie Muzeum Wsi, z których utworzone zostało samodzielne Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej.

BIAŁOSTOCKIE MUZEUM WSI powstało w 1982 roku jako Oddział ówczesnego Muzeum Okręgowego w Białymstoku. Projekty ochrony drewnianego budownictwa regionu białostockiego poprzez stworzenie muzeum typu skansenowskiego powstały już w latach sześćdziesiątych. Autorem jednego z pierwszych założeń programowych był prof. Ignacy Tłoczek, będący także projektodawcą skansenu w Ciechanowcu. Ostatecznie przyjęto do realizacji projekt prof. Mariana Pokropka, zakładający odtworzenie całych układów osadniczych występujących w północno-wschodniej Polsce, takich jak: szeregowka, ulicówka, przysiółek drobnoszlachecki, zabudowa kolonijna oraz zespoły dworski i leśny.

W założeniach programowych profesora Pokropka Białostockie Muzeum Wsi miało prezentować formy osadnicze północno-wschodniej Polski, bez wyraźnego odnoszenia ich do poszczególnych regionów geograficzno-kulturowych, czy też grup etnograficznych. Przyjęcie właśnie takiego programu realizacyjnego miało zachować „neutralność”, a tym samym i wierność realiom Białostoczczyzny, jako obszaru pogranicznego, gdzie mieszały się wpływy ościennych narodowości ale także i grup etniczno-wyznaniowych takich, jak Żydzi, czy Tatarzy. Dla nowopowstającego muzeum skansenowskiego wybrano formę typu „wieś”, jako najpełniej odzwierciedlającą naturalny krajobraz kulturowy wiejskich osad północno-wschodniej Polski, z uwzględnieniem także ich przyrodniczego tła. Obszar przewidywany na realizację tak obszernego planu liczył ponad sto hektarów, położonych w trójkącie między rzeką Supraśl,

torami kolejowymi linii Białystok-Sokółka oraz drogą Białystok – Suwałki. Teren ten charakteryzował się dość zróżnicowanym układem gruntów, w znacznej części był zalesiony. Planowano odtworzenie układu pól, sadów łącznie z całym systemem dróg łączących poszczególne jednostki osadnicze. W oparciu o zarysowane powyżej założenia programowe przystąpiono do realizacji budowy białostockiego skansenu, napotykając na różnorodne trudności wynikające z braku odpowiedniej kadry pracowników merytorycznych i technicznych, a także zaplecza biurowo-konserwatorskiego i magazynowego. W ramach Muzeum Okręgowego przystąpiono do organizowania tego niezbędnego zaplecza pod kierunkiem Janiny Hościłowicz i Tamary Samuł. W prace związane z wyszukiwaniem obiektów architektonicznych w terenie oraz nadzorem w czasie ich translokacji zaangażowano Dział Etnografii, którym kierowała Halina Jakubowska. W tym też czasie rozpoczęto gromadzenie zabytków ruchomych, które docelowo miały stanowić wyposażenie budynków. W 1984 roku przeniesiono na teren skansenu pierwszy budynek – kuźnię z Gródka. Intensywne prace budowlane trwały do roku 1991, kiedy ograniczono środki finansowe na dalszy rozwój skansenu. Do tego czasu udało się przenieść trzy kompletne zagrody na teren, gdzie odtwarzano przysiółek drobnoszlachecki, odtworzyć zagrodę leśną i przenieść dwór wraz ze spichlerzem do przyszłego sektora prezentującego budownictwo dworskie.

Budowa wiatraka z Rzędzian

Do skansenu translokowano również wiatrak, młyn wodny oraz

kuźnię. Ogółem udało się przenieść do początku lat dziewięćdziesiątych blisko trzydzieści budynków. Powstało zaplecze z pomieszczeniami biurowymi, magazynowymi oraz stolarnią. Pierwszym kierownikiem skansenu z wykształceniem etnograficznym został Jerzy Cetera, pełnił tę funkcję w latach 1991 – 2008.

Budowa stodoły z Karczmiska

W listopadzie 1994 roku wybuchł pożar, w wyniku którego spłonęło doszczętnie dziewięć budynków, dziesiąty udało się uratować, ale z przeznaczeniem już tylko na cele pozaekspozycyjne. Wśród straconych budynków był najstarszy obiekt w skansenie – stodoła z połowy XVIII wieku, a także dwa unikalne maneże służące do ochrony drewnianych kieratów. Strata blisko jednej trzeciej posiadanych obiektów oraz brak możliwości realizacyjnych, wynikający głównie z ograniczonych środków finansowych przyczyniła się do znacznego ograniczenia ambitnych planów przyjętych do realizacji w latach osiemdziesiątych. Obszar skansenu ograniczono do blisko trzydziestu hektarów, rezygnując z odtworzenia dalszych układów osadniczych poza istniejącym już przysiółkiem drobnoszlacheckim. Tak znaczne ograniczenie obszaru skansenu pozwoliło na jego ogrodzenie oraz zabezpieczenie wielu budynków instalacjami alarmowymi. Od końca lat dziewięćdziesiątych rozpoczęto ponowne translokowanie do skansenu obiektów architektonicznych, w tym chałupy ze Starej Grzybowszczyzny, trzech stodół oraz dwóch spichlerzy i dwóch niewielkich wiatraków. Ograniczenie powierzchni skansenu wiązało się z rezygnacją z odtwarzania całych zespołów osadniczych ulicówki i szeregowki. Pojedyncze zagrody związane

z tymi układami osadniczymi zostaną rozmieszczone pomiędzy już istniejącymi zespołami zabudowy.

W Białostockim Muzeum Wsi znajdowało się ponad trzydzieści pięć budynków oraz wiele obiektów należących do tak zwanej małej architektury, czyli krzyży, kapliczek, studni, uli, itp. Zgrupowane były one w trzech zasadniczych sektorach: leśnym, dworskim oraz drobnoszlacheckim przysiółku. Pierwszy z wymienionych sektorów, położony w częściowo zalesionym terenie, znajdował się najbliżej głównej bramy wjazdowej do skansenu, a zarazem i całego zaplecza biurowo-technicznego. W jego centralnej części usytuowane były dwie zagrody – leśniczego i gajowego. W skład tej pierwszej zagrody wchodziły budynki z początku XX wieku oraz lat dwudziestych: leśniczówka, wybudowana według projektu Lasów Państwowych z wyraźnymi cechami architektury dworkowej z miejscowości Lipniak, a także spichlerz, stodoła i budynek inwentarski, służący jako owczarnia z Karczmiska koło Czarnej Białostockiej. W położonej obok zagrodzie gajowego oprócz gajówki z miejscowości Krusznik znajdowała się stodoła z Wdowina i budynek inwentarski z lat dwudziestych XX wieku również z Krusznika. Przy gajówce znajdował się głaz z inskrypcją w języku rosyjskim upamiętniający pomiary lasów Puszczy Knyszyńskiej, przeprowadzone przez administrację carską w połowie XIX wieku. W pobliżu głównej bramy wjazdowej na niewielkim wzniesieniu usytuowano wiatrak typu kozłowego z I połowy XIX wieku przeniesiony z Rzędzian koło Tykocina. Nieopodal stała kuźnia z Gródka z początku następnego stulecia. Pomiędzy sektorem leśnym a dworskim usytuowano zagrodę o układzie typowym dla wsi szeregowki, złożoną z chałupy z połowy XIX wieku ze Starej Grzybowszczyzny koło Krynek i stodoły z Nowego Ostrowia. Wewnętrzne rozplanowanie chałupy łączyło pod jednym dachem część mieszkalną i gospodarczą przeznaczoną dla zwierząt. Do stodoły przylegało zadaszenie, pod którym znajdował się drewniany kierat z Suchowoli. Kolejna zagroda w kierunku założenia dworskiego (wyłączona ze zwiedzania) składała się z domu z lat

dwudziestych XX wieku z Uszy Wielkiej koło Ciechanowca, z ciekawymi zdobieniami węglów, okien i szczytów oraz dwóch spichlerzy z przełomu XIX i XX wieku z miejscowości Dąbrowa Wielka i Stare Brzóska. Największym i jednocześnie najstarszym budynkiem w Białoostockim Muzeum Wsi był dwór z Bobry Wielkiej koło Nowego Dworu. Obiekt ten o cechach klasycystycznych, z gankiem z sześcioma kolumnami, liczył około dwustu lat. Niestety wewnątrz tego budynku pozostawało niewyposażone. W przeszłości dwór ten odgrywał znaczącą rolę w życiu lokalnej społeczności, gościli w nim między innymi historyk Tadeusz Korzon, fotograf Jan Bułhak, czy też pisarka Wanda Miłaszewska. Obok dworu posadowiony był spichlerz z Starej Gąsówki koło Łap oraz dworski łamus ze Starej Wsi. Kolejną część skansenu tworzył przysiółek drobnoszlachecki, o rozplanowaniu placowym. W jego skład wchodziły cztery zagrody z budynkami mieszkalnymi z Piszczat Piotrowięt koło Tykocina, Pieczysk i Tymianek Buci obok Ciechanowca oraz Dąbrowy Moczydły z okolic Szepietowa. Każdy z tych budynków mieszkalnych prezentował inne rozplanowanie wnętrza wynikające ze zróżnicowania majątkowego ich właścicieli, od jednoizbowego „trojaka” począwszy po duży dworek, z dwoma izbami, dwoma alkierzami i garderóbką, określane jako „dom podwójny”. Obok chałupy z Tymianek Buci usytuowano stodołę z Zawyk, a w zagrodzie z chałupą z Pieczysk maneż z Tyborów Uszyńskich. W wyłączonej ze zwiedzania zagrodzie z domem z Piszczat Piotrowięt znajdowała się stodoła z Jurowiec oraz spichlerz z Tymianek Buci. W najdalej położonej w stosunku do zaplecza biurowo-technicznego części skansenu znajdowały się budynki remizy z Rudki koło Brańska i młyna wodnego z Bagniak koło Narewki. Remiza z 1925 roku była pierwotnie usytuowana nad stawem, podobną lokalizację odtworzono też w skansenie. Sztuczny staw o powierzchni 0,4 ha zasilał ciek wodny mający nadać cechy naturalności położenia wodnego młyna. W obiekcie tym oprócz urządzeń związanych z główną jego funkcją, a więc przemiałem zboża, znajdowały się także olejarnia i gręplarnia.